

Ikääntyvä kerrostalolähiö ja sen eläkeläisnaiset

ANTTI WALLIN

Väestön ikääntyminen muuttaa asuinalueita monin tavoin. Artikkelissa kuvataan yhden ikääntyvän kerrostalolähiön arkea ja alueen muutosta eläkeläisnaisten näkökulmasta.

Johdanto

Suomen väestö on ikääntynyt ja ikääntyy edelleen. Väestön ikääntyminen vaikuttaa suomalaisten asumisjärjestelyihin ja kaupunkiin monella tavalla. Suomessa yli miljoona ihmistä asuu kerrostalolähiössä, joista valtaosa rakennettiin 1970-luvulla kaupunkien lisääntyvälle työväestölle (Ahola & al. 2009, 76). Sitten monen kerrostalolähiön sosiaalinen rakenne on muuttunut lisääntyneen maahanmuuton, väestön ikääntymisen ja ihmisten asumispreferenssien vuoksi (esim. Kortteinen & al. 2005, 128; Vasanen 2010, 20–22). Lähiöt ovat muuttuneet sosiaalisesti ja tilallisesti siinä missä muukin yhteiskunta, mutta muutokset voivat saada alueellisesti hyvin erilaisia muotoja.

Sotien jälkeinen Suomi koki kaupungistumisen seurauksena suuren rakennemuutoksen, joka on ollut kansainvälisestikin vertailtuna huima (Jokinen & Saaristo 2002, 85–90; Karisto & al. 2005, 92). 1950–1960-luvuilla työväenluokkaisen ihmisten asuinolot olivat ahtaat ja puutteelliset. Asuntotuotannon paineessa modernisoituaan Suomeen alettiin pystyttää kaupunkien reunoille kerrostalolähiöitä uuden rakennustekniikan mahdollistamana. Lähiörakentamisen vilkkaimmat vuodet osuivat juuri suurten ikäluokkien itsenäistymisen vaiheeseen. Vuonna 1975 yli

50 prosenttia väestöstä asui kerrostalossa. Siirtyminen maatalousvaltaisista teollisiin tuotantotapoihin muutti elinkeinorakenteen lisäksi myös ihmisten elinympäristön ja elintavat. (Juntto & Vilkkio 2005, 124–126.)

Valtio rahoitti lähiörakentamista mutta asetti samalla sosiaalisia ehtoja asukasvalintoihin, mistä Anneli Junton (1990, 265) mukaan alkoi lähiöiden marginalisointi. Lähiörakentamisen aikakaudella kaavoitus pyrittiin liittämään osaksi kokonaisvaltaista teknokraattista yhteiskuntasuunnittelua, jonka tuloksena oli kuitenkin suunnitteleman ja hajanainen yhdyskuntarakente. Johanna Hankonen (1994) on huomauttanut, että Suomen kaupungistuminen tapahtuikin paradoksaalisesti esikaupungistumalla. Aikakauden kaupunkisuunnittelu oli analyyttistä ja abstraktia eikä huomioinut juuri mitenkään ihmisten kokemusmaailmaa. Kyse oli neliöistä, markoista ja perhekunnista. (Hankonen 1994; Juntto 1990, 296; ks. myös Lefebvre 1991/1974, 312–318.)

Irene Roivaisen (1999) mukaan lähiörakentamisen ensimmäisinä vuosina, 1950–1960-lukujen vaihteessa, lähiöt nähtiin uutena urbaanina mahdollisuutena. 1960-luvun lopusta alkaen lähiöiden puutteita alettiin kritisoida, jolloin valloille nousi *ongelmakeskeinen diskurssi*. 1990-luvun puolivälistä alkaen on kuitenkin alkanut olla viitteitä myös *lähiön kotiseutuistumisdiskurssista*. Tämän tyyppisistä lähtökohdista Kirsi Saarikangas (2006, 200–201) on huomauttanut, että lähiöiden mainetta ovat osaltaan mustanneet myös ulkopuolisesta näkökulmasta tarkastelevat yhteiskuntatieteelliset tutkimukset. Saarikangas mai-

Tutkimus on toteutettu osana Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen Asuinalueiden kehittämissuunnitelman 2013–2015 ja Turun yliopiston rahoittamaa Lähiö henki – Porin lähiöiden kulttuurisuunnitteluhanketta.

nitsee esimerkkinä Matti Kortteisen (1982) tunnetun tutkimuksen, missä tuodaan esille maalta saapuneiden ihmisten ongelmia sopeutua uusiin asumalähiöihin ja kaupunkimaiseen elämään. Marjaana Seppäsen (2001, 126) mukaan lähiöiden maine olisikin huomattavasti myönteisempi, jos määrittelijöinä olisivat alueen asukkaat.

Kaikesta kriitikkistä huolimatta lähiöt tarjosivat työvälle huomattavan parannuksen aiempiin elinoloihin. Viimeistään 1990-luvun laman seurauksena lähiöt alettiin nähdä työttömyyden ja muiden sosiaalisten ongelmien värittäminä. 2000-luvun alusta alkaen keskustelua ovat hallinneet erityisesti huono-osaisuuden kasautuminen (esim. Kortteinen & Vaattovaara 2000) ja maahanmuuttajien alueellinen keskittyminen (esim. Dhalmann 2010; Vilkkama 2011; Rasinkangas 2013). Lähiöiden tarkastelu on kuitenkin näkökulmasta riippuvaista. Lähiöt voivat niissä asuvin näkökulmasta olla vetovoimaisia, vaikka tilastojen valossa kuva olisi lohduton.

Suomen väestön ikääntyminen koskee myös lähiöitä. Ennusteen mukaan 65 vuotta täyttäneiden osuus nousee nykyisestä 18 prosentista 26 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä (Tilastokeskus 2013). Alierakenteessa tämä näkyy niin, että kaupunkien ikääntyvät ihmiset joutuvat terveydentilansa heiketessä etsimään helppohoitoista ja esteetöntä asuntoa, mikä usein tarkoittaa kerrostaloa. Nuoremmat kaupunkilaiset taas pyrkivät taloudellisten mahdolluuksiensa puitteissa muuttamaan joko kaupungin keskusta tai sitä ympäröiville pientaloalueille (Kortteinen & al. 2005; Vasanan 2010). Ikä voidaan siten nähdä myös yhtenä alueellisen keskittymisen tekijänä (Rasinkangas 2013, 103–104). Ikäryhmien välisen alueellisen eriytymisen uhka ikääntyvien ihmisten kannalta on palveluiden vähentyminen ja yksipuolistuminen. Väestön ikääntymisen vuoksi kaupunkisuunnittelijoita vaaditaan tiivistämään asumista, turvaamaan palveluita ja lisäämään lähiympäristön viihtyisyyttä (Lehtovuori & Neuvonen 2011, 180; Mäenpää 2011, 126; Piekkari & Hakapää 2007, 135–136; Semi 2011). Suomen ikääntymispolitiikan linjaksi on valittu kotona asuminen niin pitkään kuin mahdollista, mikä taas ikääntyvän fyysisen kunnan rapistuessa lisää entisestään kodin ja lähiympäristön merkitystä (Semi 2011, 64; Haarni 2010a, 86–91; Vilkkko 2010). Esteettömyyteen liittyvät tekijät koetaan tärkeämmäksi erityisesti pienituloisten ikääntyneiden joukossa, sillä heidän mah-

dollisuutensa tehdä valintoja asuntomarkkinoilla ovat heikoimmat (Rasinkangas 2013, 249).

Myös runsas vapaa-aika lisää ikääntyvillä kodin ja lähiympäristön merkitystä. Eläkkeelle jäädessään suomalaiset ovat vielä varsin aktiivisia osallistumaan erilaisiin vapaaehtois- ja harrastustoimintoihin (Jylhä 2006, 145; Korhonen & al. 2009, 200–201; Haarni 2010b). Eläkeläisistä naiset ovat aktiivisempia kokoontumaan kerho- ja harrastuspaikkoihin, kun taas miehet kokoontuvat useammin ulkoilmapaikkoihin ja kahviloihin (Karisto & Konttinen 2004, 123). Ikääntyneiden lähiympäristön erilaisilla kohtaamispaikoilla on tärkeä merkitys heidän hyvinvoinnilleen (Milligan & al. 2005, 56–60; Piekkari & Hakapää 2007, 135–136; Haarni 2010a).

Tarkastelen tässä artikkelissa väestöltään ikääntynyttä kerrostalolähiötä ja sen sosiaalista elämää alueen eläkeläisnaisten näkökulmasta. Artikkelin teoreettinen tukijalka lepää ranskalaisen yhteiskuntateoreetikon Henri Lefebvren (1991/1974) tilan tuottamisen teoriassa. Lähestyn aihetta abduktiivisesti erilaisia aineistoja yhdistellen pyrkien ymmärtämään asuinalueen ikääntymistä ja sen eläkeläisnaisten elämää. Artikkelin rakenne on seuraava: Aluksi esittelen tilan tuottamisen teoriaa sekä aineistot ja menetelmät. Lähtökohtien avaamisen jälkeen laadin kuvauksen kyseisen kerrostalolähiön sosiaalis-tilallisesta muutoksesta, jonka jälkeen kuvaan sitä, miten eläkeläisnaisten jokapäiväinen elämä alueella rakentuu ja millaisia ovat ongelmallisiksi koetut kohtaamiset muiden tilan käyttäjien kanssa. Päätän artikkelin pohdintaan ikääntymisen sosiaalisista ja tilallisista vaikutuksista asuinalueisiin.

Tilan tuottamisen teoria

John Urryn (2001, 3) mukaan sosiaalisen toiminnan tilallista merkitystä on laiminlyöty 1900-luvun sosiologiassa, minkä vuoksi esimerkiksi Immanuel Wallerstein (2004, 185) peräänkuuluttaa, että sosiaalitieteiden on ehdottoman tärkeää huomioida ajallisten tekijöiden lisäksi myös tilalliset tekijät. 1970-luvulta alkaen tilallisten tekijöiden huomioiminen on lisääntynyt niin, että on alettu puhua yhteiskuntatieteiden tilallisesta käännteestä (ks. Giddens 1984; Urry 1995; Vuolteenaho 2001, 6–16; Massey 2008). Tässä artikkelissa käytän hyväkseni ranskalaisen yhteiskun-

tateoreetikon Henri Lefebvren (1991/1974) tilan tuottamisen teoriaa. Teoksessaan *La production de l'espace* hän esittää, että yhteiskunnat muodostavat tuotantomuotonsa mukaista tilaa sosiaalisten käytäntöjen tuloksena, mutta myös tila tuottaa sosiaalisia käytäntöjä. Lefebvren mukaan yhteiskunnan sosiaalinen järjestys on piilotettu tilan järjestykseen (mt., 289). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että yhteiskunnan järjestymistä ohjaisi vain tilan fyysiset rakenteet, vaan myös ihmisten kokemukset ja ajatukset tilasta. Tila on siis paitsi fyysinen, myös mentaalinen ja sosiaalinen. Lefebvrelle tila ei ole palautettavissa vain abstraktiksi tai konkreetiksi entiteetiksi – se on molempia niin, että sitä tuotetaan sosiaalisten käytäntöjen elävässä elämässä.

Lefebvre kehitti omintakeisen kolminaisuuden dialektiikan, jonka mukaan sosiaaliset prosessit ovat avoimia ja refleksiivisiä (Gottdiener 1993, 130; Gardiner 2000, 72–74). Tämän ajattelun pohjalta hän rakensi myös tilan tuottamisen teorian, joka rakentuu kolmen vuorovaikutteisessa suhteessa olevan käsitteen varaan: *tilalliset käytännöt – tilan representaatiot – representaation tilat*. Näiden tilallisen tason käsitteiden lisäksi hän erottaa niihin kytkeytyvät kolme ihmisen tilallista olemista kuvaavaa käsitettä: *havaittu – käsitetty – eletty* (ks. Villanen & Ilmonen 2002, 38).

Tilalliset käytännöt kuvaavat yhteiskunnan materiaalis-tilallisia suhteita, jotka ovat *havaittavissa* sellaisenaan esimerkiksi ihmisten arjen rutineissa, asumisessa ja vapaa-ajan vietossa. Vakiintuneet tilalliset käytännöt vastaavat yhteiskunnan rakenteiden uusintamisesta ja tarjoavat yhteiskunnan jäsenille jatkuvuuden tunteita. Tilalliset käytännöt ovat siis materiaalisia, sosiaalisesti tuotettuja ja empiirisesti suoraan havaittavissa. Näitä ovat esimerkiksi ihmisten vakiintuneet tavat rakentaa arkensa ja toimia kaupungissa. (Lefebvre 1991/1974, 38, 50; Soja 1996, 66; Schmid 2008, 36.)

Tilan representaatiot ovat käsitteellistyksiä tilasta, jotka voivat objektifikoitua esimerkiksi teksteiksi, kartoiksi tai kuviksi. Tilan representaatiot ohjaavat ihmisten *käsitystä* tilasta ja vaikuttavat siten heidän tilallisiin käytäntöihin. Tilan representaatioiden avulla pyritään hallitsemaan yhteiskunnan ideologista järjestystä. Tähän tilan ulottuvuuteen liittyy siis olennaisesti tieto ja valta. Esimerkiksi virkamiehillä, kaavoittajilla ja medialla on valta laatia esityksiä tilasta, jot-

ka vaikuttavat tilan sosiaaliseen järjestykseen. Tilan representaatioiden avulla voidaan esimerkiksi esittää asuinalueet eriarvoisiksi, jotka siten vaikuttavat kaupunkilaisten toimintaan. (Lefebvre 1991/1974, 38–39, 50; Soja 1996, 66–67; Burr 2004, 114–123; Schmid 2008, 36–37.)

Representaation tilat viittaavat fyysisille tiloille annettuihin symbolisiin merkityksiin, jotka kuitenkin viittaavat muuhun kuin itse fyysiseen tilaan. Näitä voivat olla esimerkiksi monumentit, taideteokset tai sosiaaliset kohtaamispaikat. Tätä tilan ulottuvuutta *eletään* suoraan mielikuvien, tunteiden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Jokin ihmisryhmä voi alkaa esimerkiksi neuvotella uusiksi jotain vallitsevaa tilan representaatiota. Tämä representaation tila voi alkaa vaikuttaa uudella tavalla ihmisten tilallisiin käytäntöihin. Näin ihmisten eletyssä elämässä jokin vakiintunut käsitys tilasta voi saada uusia merkityksiä ja alkaa muuttaa ihmisten toimintaa. Representaation tiloilla on siis voimakas yhteiskuntaa muuttava ominaisuus. (Lefebvre 1991/1974, 39; Schmid 2008, 36–37.)

Edellä esiteltyjen kolmen tilan ulottuvuuden vuorovaikutuksessa tila ja sen sosiaalinen järjestys muuttuu. Lefebvren teoria on poikunut kirjavia tulkintoja (ks. Gottdiener 1993; Schmid 2008), eikä sitä ole varauksetta hyväksytty (Harvey 1990, 219). Se kuitenkin auttaa ymmärtämään, kuinka tila muuttuu paitsi institutionaalisen hallinnan, myös ihmisten sosiaalisen toiminnan tuloksena. Tässä kontekstissa tarkastelen tutkimuskohteena olevan kerrostalolähiön sosiaalista muutosta, sen eläkeläisnaisten arjen rakentamista ja sosiaalista elämää sekä neuvottelua tilan sosiaalisesta järjestyksestä.

Tutkimuksen metodologia

Artikkelin kohteena on Porissa sijaitseva Sampolan kaupunginosa, jota tarkastelen erityisesti alueella asuvien eläkeläisnaisten näkökulmasta. Kyseinen kerrostalovaltainen asuinalue on väestöltään huomattavasti iäkkäämpi kuin kaupunki keskimäärin. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat: *miten Sampolan lähiö ikääntyy ja miten eläkeläisnaisten toiminta muokkaa Sampolaa?* Jälkimmäinen kysymys on rajattu vain eläkeläisnaisiin, sillä heitä on ollut helpompi tavoittaa (esim. Haarni 2010a), heitä on alueella enemmän kuin eläkeläismiehiä, ja koska työn ekonomian kan-

nalta näkökulma on ollut tehokkaampi. Käsitte-
len aineistoa käyttäen eläkeläisen käsitettä, sillä
se pitää sisällään työelämästä vapautumisen mer-
kityksen, mutta ei tee eroa vanhuuteen (vrt. Las-
lett 1987; Koskinen & Riihioho 2007; Karisto
2010, 70–73).

Tutkimusotteeni nojaa abduktiiviseen päätte-
lyyn, mikä mahdollistaa tiedon luovan ja intuiti-
ivisen yhdistelyn eri lähteistä (esim. Paavola 1998;
Määttänen 2007; vrt. Alasuutari 1993; Eskola
2001, 119). Kyse on siis tutkimusprosessin edes-
tessä ilmaantuvien monimutkaisten ajallisten ja
tilallisten tekijöiden huomioimisesta, jotka siten
ohjaavat myös kysymyksenasettelua. Tällä tutki-
musotteella on perinteensä jo Chicagon sosio-
logisessa koulukunnassa, jonka tutkijat report-
terien tavoin käyttivät hyväkseen monipuolises-
ti erilaisia aineistoja (ks. Abbott 1997). Tällai-
sesta lähestymistavasta klassinen esimerkki on
Nels Andersonin (1988/1923) tutkimus kulku-
reista, jossa hän yhdistää eläväksi kertomukseksi
muun muassa osallistuvaa havainnointia, tilas-
toja ja loruja.

Sampolan ja siellä asuvien eläkeläisnaisten
elämän tarkasteluun käytän aineistona tilasto-
ja, haastatteluita ja osallistuvaa havainnointia.
Sampolan demografisia piirteitä olen tarkastel-
lut Porin kaupungin tilastollisten vuosikirjojen
(1972–2014) sekä Tilastokeskuksen (2013) Elin-
keinorakenne ja työssäkäynti -tietokannan avul-
la. Sampolan sosiaalisen rakentumisen ja alueen
menneen luonteen ymmärtämiseksi olen käyt-
tänyt Satakunnan museon vuoden 1986 Sam-
polan rakennusinventoinnin yhteydessä tehty-
jen haastattelujen pöytäkirjoja. Näistä haastat-
telupöytäkirjoista olen poiminut kerrostaloissa
asuvat, joita oli yhteensä 16 (57 sivua). Lisäk-
si olen haastatellut kahdeksaa Sampolassa asuvaa
noin 60–85-vuotiasta eläkeläisnaista sekä alueella
pitkään toiminutta sosiaalitoimen lähiötyönteki-
jää. Haastatteluista neljä on tehty vuosien 2009–
2010 vaihteessa ja loput haastatteluista on teh-
ty talvella 2013–2014 (yhteensä 80 sivua). Tal-
ven 2013–2014 aikana olen tehnyt osallistuvaa
havainnointia Sampolassa, josta olen pitänyt ha-
vaintopäiväkirjaa (10 sivua) tarkoitukseni sy-
ventää haastatteluaineistojen ymmärrystä. Elä-
keläisnaisten haastatteluissa keskusteltiin heidän
jokapäiväisestä elämästään suhteessa asuinaluee-
seen. Verrattain pieni haastatteluotos on kuiten-
kin riittävä eläkeläisnaisten sosiaalisten toimin-
nan ymmärtämiseksi asuinalueen kontekstissa,

sillä myös havaintopäiväkirja täydentää ymmär-
rystä.

Keräämäni aineistot olen anonymisoinut ja
litteroinut. Laadullisten tekstiaineistojen sisäl-
töä olen analysoinut Lefebvren teorian ohjaama-
na muodostaen keskeisistä teemoista hierarkkista
karttaa NVivoa apuna käyttäen. Analyysin poh-
jalta olen nostanut esille kolme keskeistä teemaa.
Näistä ensimmäinen käsittelee Sampolan sosiaa-
lista muutosta, toinen eläkeläisnaisten arjen ra-
kentumista ja kolmas heidän katutason kohtaa-
misia alueen eri käyttäjäryhmien kanssa.

Työväen asuinalueesta ikääntyneiden asuinalueeksi

Muiden Suomen kaupunkien tavoin myös Po-
rin asukasluvu ja teollisuuden työpaikat lisään-
tyivät voimakkaasti 1960–1970-luvuilla (Koivu-
niemi 2006, 95). 1970-luvulla asuntotilanne oli
erittäin huono niin vuokra- kuin omistusasunto-
jenkin osalta. Jotta asuntopaine saatiin purettua,
lisääntyvän työväestön tarpeisiin ryhdyttiin val-
tion tukemana rakentamaan uusia kerrostalolä-
hiöitä. Sampola oli yksi näistä – ajalleen tyyppi-
linen. Noin kolmen kilometrin päähän kaupun-
gin keskustasta kaavoitettiin tasaiselle peltoau-
kiolle 4 000 asukkaan asumalähiö, joka koostui
29:stä kahdeksan kerroksisesta talosta, kuudes-
ta neljäkerroksisesta talosta ja 121 yksikerroksi-
sesta pientalosta. Sampolan rakennustyöt alkoivat
vuonna 1972, jolloin Porin asukasluvu oli
noin 80 000.

Useimmat vuonna 1986 haastatelluista oli-
vat muuttaneet Sampolaan sen ensimmäisinä
vuosina. Useimpien kertoman mukaan Sampolaan
muutettiin, koska sieltä oli mahdollista saa-
da kohtuuhinnalla ensimmäinen oma asunto.
Muuttaneista suurin osa oli saapunut lähempää
keskustaa, jossa he olivat aiemmin asuneet ahtais-
sa ja puutteellisissa oloissa. Vuonna 1975 Sam-
polaan muuttanut Mirjami (66 v) kertoo: ”Se oli
hienoo ku tuli tän. Tääl oli valtavat määrät komeroita
ja isot tilat. Niin kuin sanotaan, että vesi tuli ja meni.
Kaikki mukavuudet oli ja se oli sellanen helpotus,
kun lapsiperheitä oli paljon.”

Asuinalueen ensimmäisinä vuosina palvelut
eivät vielä vastanneet asukkaiden tarpeita. Piha-
alueet olivat työmaiden vuoksi kuraiset, palvelut
puuttuivat ja liikenneyhteydet olivat heikot. Lä-
hiörakentamisen ongelmista käytiin keskustelua

tiedotusvälineissä (esim. Roivainen 1999; Rosendahl 2013) sekä akateemisissa maailmassa (esim. Kortteinen 1982). Uusille työväen asuinalueille luotiin julkisen kirjoittelun avulla ongelmakeskeinen identiteetti, joka syöpyi ihmisten mieliin vuosiksi eteenpäin. Vuoden 1986 Sampolan asukasyhdistyksen puheenjohtaja kuvasi ongelmaa seuraavasti:

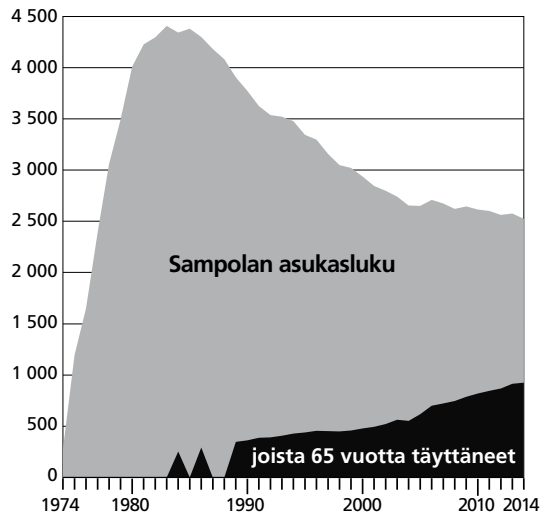
1979 perustettiin asukasyhdistys, osittain kouluasiankin takia. Yhdistys perustettiin, jotta saatiin painoa sanomalle, oli parempi että oli jokin yhtenäinen elin asiaa hoitamassa. Saatiin myös aikaiseksi lehti, Sampolalainen. Alueelle ei ole koskaan muuttanut kaupungin herroja, joten asioista oli tehtävä julkisia, jotta sai äänensä kuuluviin. Tietysti julkiseksi tekemisellä oli se huono puoli, että koska jo etukäteen aluetta mollarattiin alas, valitettiin että siellä tuotetaan häiriöitä yms, oli kamala tehdä julkiseksi todellisia puutteita. Ihmishän ajattelivat että oliko siellä tuokin asia noin huonosti. Alue ei ole mitenkään erityisen häiriöaltis mutta ainahan jotain sanottavaa tulee, kun asutaan niin lähellä toisiaan. (Mies s. 1935; Haastattelijana Tuulikki Kiilo 24.11.1986.)

Julkinen keskustelu koettiin välttämättömäksi, jotta muutoksia lähioihin saataisiin. Keskustelu kuitenkin ruokki itseään. Vaikka useita alkupe räisiä puutteita saatiin korjattua, jäi ongelmakeskeinen puhetapa elämään. Alueen stigmatisointi vaikuttaa paitsi kaupunkipoliittisiin päätöksiin myös siihen, miten muut ajattelevat alueen asukkaista ja miten he ajattelevat itsestään (Wacquant 2007). Kun alue on kerran leimattu, on mielikuvien muuttaminen hidasta (esim. Paasi 2001). Suvu Rosendahl (2013) on tutkinut *Satakunnan Kansan* kirjoitusten esittämää kuvaa (tilan representaatiota) Sampolasta. Rosendahlin mukaan lehtikirjoittelu keskittyi aluksi uuden asuinalueen rakentamiseen ja sittemmin erilaisiin lähioprojekteihin. 1990-luvulta alkaen kirjoituksissa oli vahvemmin esillä alueen vaikea sosiaalinen tilanne. Julkisen kirjoittelun avulla tuotettu tilan representaatio vastasi kuitenkin huonosti alueella asuvien eläkeläisnaisten elettyä kokemusta. Hilda (63 v) kuvaa tilannetta seuraavasti: ”Ne [toimitajat] on ottanu ehkä tää kynsiis tää Sampola. Ehkä määrätyst kirjoituksist ni ne on sit jatkanu sitä. Nimiä mainitsematta. Lehdistö on tehny sitä, mut niinku mä sanoi, et tämä on iha ok paikka. Lehdistö on sen vääristelly. Sanompahan näin.”

Marjan (64 v) mukaan alueen sosiaalinen luonne on ollut aiemmin toisenlainen, koska ”tänne on nuoret perheet muuttanut, niin totta kai täällä on ollut enemmän elämää kun mitä nyt, kun me ollaan kaikki vanhoja, kohta rollaattorin

kaa liikutaan”. Tilastojenkin valossa asuinalueen muutos on ollut huima. Alueen asukasluvu on vähentynyt huippuvuosista 43 prosenttia (kuvio 1). Asukasluvun vähenemisen lisäksi väestö on ikääntynyt vauhdilla. Vuonna 2014 Sampolan väestöstä 65 vuotta täyttäneitä oli 37 prosenttia, kun taas Porin vastaava osuus oli 23 prosenttia. Eläkeläisiä Sampolan väestöstä on 46 prosenttia. (Porin kaupungin tilastollinen vuosikirja 1972–2014; Tilastokeskus 2013.)

Vuonna 2004 kaksi alueen kunnallista vuokrataloa remontoitiin palvelutaloiksi, mutta tämäkään ei aiheuttanut kovin merkittävää notkahdusta alueen asukasluvussa tai iäkkäiden osuudessa (ks. kuvio 1). Asuinalueen voimakasta ikääntymistä ei siis selitä vain kaupunkipoliittiset palvelutalojen sijoittamiset, vaan vastausta on etsittävä asumisvalintoja tekeviltä ihmisiltä. Jo vuoden 1986 haastatteluissa kuvattiin, kuinka perheiden lapsiluvun kasvaessa aletaan etsiä tilavampaa kotia pientaloalueelta. Kerrostaloasunto lähiössä oli monelle ohimenevä vaihe asumisu-

Lähde: Porin tilastolliset vuosikirjat

Kuvio 1. Sampolan asukasluku ja 65 vuotta täyttäneet.

Ikäjakauma on kirjattu tilastollisiin vuosikirjoihin vasta vuodesta 1984. Vuosina 1975, 1977, 1979, 1983, 1985, 1986 ja 1988 ei ole julkaistu tilastollista vuosikirjaa. Vuodesta 1990 ikäjakaumat on kirjattu vuoden ensimmäiselle päivälle. Osassa vanhemmista tilastoista ajankohta on merkitty vuoden viimeiselle päivälle. Näissä tapauksissa luku on taulukoitu seuraavan vuoden ensimmäiselle päivälle. Vuoden 1987 vuosikirjassa ikäjakauma on päivätty 31.12.1985. Tämä on taulukoitu vuoden 1986 ensimmäiselle päivälle.

ralla (Juntto & Vilkkonen 2005, 123). Mirjami kuvailee tilannetta näin: ”Silloin kun tämä rakennettiin, luultiin, et sit jossain vaiheessa vanhemmat ihmiset muuttaa pois ja tän tulee taas lapsiperheitä. Mut sit nää vanhat ihmiset jäi tänne. Me jäettiin tänne – ja ei mihinkään (...).”

Kun nuoret perheet ovat muuttaneet pois, näyttää tilalle muuttaneen iäkkäämpiä ihmisiä. Leilan (n. 63 v) mukaan heitä on muuttanut pientaloalueilta: ”Sen takki ku o hissit maan tasal ja palveluit – apteekki, kauppa, kirjasto – ja tuol [noin kilometrin päässä] on supermarketit ja muut. Ja sit kato suhteellise edullisii nua asunnot.” Asuinalueen ikääntymiseen vaikuttaa ainakin palveluasuntojen sijoittaminen, ihmisten asumispreferenssit ja mahdollisuudet tehdä asumisvalintoja. Sampolankaan muutos ikääntyneeksi kerrostaloalueeksi ei ole ollut pelkästään kaupunkipolitiikan seurausta, vaan sen on oltava seurausta myös elävien ihmisten valinnoista. Vaikka alueen sosiaalinen luonne on muuttunut, ei aiempien käsitysten varaan rakentuva ongelma-alueen tilan representaatio helposti muutu toimittajien ja muiden kaupunkilaisten mielissä (esim. Rosendahl 2013).¹ Sampolasta ulkopuolelta määritellyt tilan representaatiot näyttäisivät olevan ristiriitaisia eläkeläisten eletyn kokemuksen kanssa.

Arjen rakentuminen ja muutokseen sopeutuminen

Yhteiskunta on muutoksessa – ja niin on myös eläkeläisnaisten asuinalue sekä heidän oma elämänsä. Sampola on asuinalueena kokenut suuren väestörakenteellisen muutoksen, joka on osaltaan vaikuttanut myös alueen palvelurakenteeseen. Alueelta on poistunut yksityisiä ja julkisia palveluita. Laskusuhdanteen ja vallitsevan leikkauspolitiikan seurauksena julkiset palvelut ovat edelleen uhattuina. Asuinalueen palveluiden väheneminen sekä asukkaiden omat taloudelliset ja terveydelliset ehdot pakottavat sopeutumaan muutokseen. Olosuhteiden muuttuessa

¹ Satakunnan Kansan Porilaine -liitteessä (28.6.2013) oli sivun kokoinen juttu otsikolla ”Sampolasta löytyy eniten maksuhäiriöitä. Leima otsaan: Lähes joka kuudes Sampolassa asuva täysi-ikäinen on saanut maksuhäiriönmerkinnän.” Sampolan asukkaat ry:n puheenjohtaja kirjoitti juttuun vastineen (18.7.2013) otsikolla ”Sampolaa ei pidä luoda leimakirveellä”.

on myös ihmisten toiminnan muuttuttava. Eläkkeelle jäädessään ihmisten on löydettävä arkeensa uusia rutiineja, jotka täyttävät mielekkäällä tavalla päivää ja paikkaavat esimerkiksi työelämän kautta pois jääviä ihmissuhteita. Noora (n. 63 v) kertoi asiasta näin:

Ku työelämässä mää viä oli, et emmää tääl [asukastuvalla ja palvelukeskuksella] paljoo, mitä sit kirjastos ja kauppas kävi. Elin tavallaa niinku sitä elämää ku työpaikka oli muualla. Eihä tääl voinu enemmän tutustuukaa ihmisii, kun ei ollu yksinkertaisesti niinku, mul ei ollu motivaatio enää sit ku työpäivä oli päättynyt. Viikonloppusit sit lähdit ton pururalal luontoo, ja mielelläs luontoo. Sieltä sai paljo enemmän itelleen, ku et jonkun kans olis puhuu niitä näitä. Mää olen vähä semmone luontopöppö, et jos mää terve olisi mää liikkusi luonnos enemmänki. Nyt kun ei enää työelämäs oo ni enemmän sit. Enää ei välttämättä viitti lähtee kaupunkii tai tonne, et hakkee täst läheltä niinku sitä tai juttelee ihmisten kanssa. Niinku kattelee eri tavalla tätä asuinaluetta, ku silloin mitä töissä oli (...)

Sampolan eläkeläisnaisten arki rakentui pitkälti oman asuinalueen sisälle. Monet eläkeläisnaiset tarvitsevat apuvälineitä liikkumisen tueksi ja vain harvoilla on omaa autoa. Julkinen liikenne on Porissa verrattain kallista, joten hyväkuntoiset eläkeläiset suosivat polkupyörää. Esimerkiksi Leila kertoi, että ”mää laske et mää säästi taas 6,60. Ku ei oo mikkää kiire ja on hyvät kelit”. Ihmiset, jotka tarvitsevat apuvälineitä liikkumisen tueksi, lähiympäristön palvelut muodostuvat entistä tärkeämmiksi. Liikkumisen vaikeutumisen lisäksi myös runsas vapaa-aika lisää lähiympäristön merkitystä. Rollaattorin kanssa liikkuvan Beatan (n. 70 v) mukaan ”site tietysti ihminen, ku tällai iäkkäämmäks tulee, se laiskistuu, et ei oikee niinku ehdi ja tulee kai sen semmoseks hiljasemmaks kaikki kulut”.

Sampolan eläkeläisnaista useat olivat aktiivisia osallistumaan vapaaehtoisiin, yhdistystoimintaan ja erilaisiin harrastuksiin. Suosittu eläkeläisnaisten kohtaamispaikka oli kaupungin ylläpitämä asukastupa, jossa oli kahvila ja erilaisia harrastemahdollisuuksia. Harrastuksiin osallistuminen jaksottaa eläkeläisnaisten arkea ajallisesti ja tilallisesti, mutta sillä on myös tärkeä sosiaalinen ulottuvuus. Näin asiaa kuvailee Hilda:

Nii mää herää aikasi ja teen aamutouhuni ja mitä jokasel ny on ne omat juttus ja jollei ny sit oo jotai iha muuta juttuu, ni mä tuun tänne näi [asukastuvalle]. Tää aukee nykyää yhdeksältä. Enne tää aukes kahdeksalta. Ni tulen tänne jo heti aamusta tänne meian tuvalle. Et täällä nähdää ystävii ja tehää mitä millonki... Melkei joka päivä. Ja täällä aina näkee ystäviä, aina on jotai toimintaa. Ja lukee lehden, ku ei tuu lehtee kotiin, ja lukee lehden täällä.

Vertaisten kanssa yhdessä olo ja heidän kanssaan erilaisiin tapahtumiin osallistuminen auttaa sopeutumaan elämän tuomiin muutoksiin. Asukastupaa eläkeläisnaiset kuvasivat usein symbolisesti ”henkireikänen”. Asukastuvalla harrastetaan yhdessä ja seurustellaan. Seurallisuutta eritelleen Georg Simmelin (1999/1908) mukaan seurallisuus on helppoa samankaltaisten ihmisten kanssa niin, ettei keskustelu ole liian vakavaa eikä tyhjäänpäiväistä. Asukastuvan seurallisuus oli luonteeltaan kevyttä, eikä sinne tuotu kovin yksityisiä asioita. Noora muotoileekin, että muut asukastuvalla kävijät ovat tuttavilla ”koska mä luokittelen ystävät iha eri kategorioita”. Leilan mukaan myös kinastelu kuuluu asiaan: ”mut ei se silti oo semmost pysyvää.” Vaikka asukastuvan ja muiden harrastusten sosiaalisuus on muodoltaan seurallista, on sillä suuri merkitys ihmisten arjen mielekkyydelle ja yhteisyyden tunteille.

Leila: Mun mielest on sillai et tää Sampola on niinku pieni kylä, et tääl on ihmiset aika sosiaalisii, sillai et ku mää vertaa noihi muihi paikkoihi mis mää oon asunu. Kai se on vähä et ku ollaa sanotaa samaa yhteiskuntaluokkaa, et ei oo kato niitä eroja nii kauheesti. Vähä ollaa sillai tasavertasi. Kyl mää luule et tääl on tullu uusiaki ystävyysseuteita monelleki, esimerkiksi sille munki lapsuude ystävälleni. Ni ku hän muutti tänne ni hän löysi paljo uusi ystäviä. Sit ku ne käy tos tuval ni ne tulee nii tutuiks siin. Ja sittehä tuol tuval on niit käsityöpiirei ja mitä niit on. Kyl ne aina jotaki kehittelee sillai et. Enemmänki sais olla ja enemmänki he toivoo, mut jos ne on maksullisii niin se on vähä nahkeet sitte, ku ei ne sais mittää maksaa...

Seitsemän kahdeksasta haastattelemastani eläkeläisnaisesta asui yksin. Erityisesti yksineläville eläkeläisille lähiympäristön sosiaaliset kohtaamiset ovat erityisen tärkeitä, sillä kun liikkuminen käy vaikeammaksi tai puolison kuolee, muita ihmisiä ei enää niin useasti nähdä. Kun alueella on runsaasti vastaavassa tilanteessa olevia ihmisiä, on helppo löytää kaltaistaan seuraa. Ystävän samasta rapusta löytänyt Beata kertoi, että ”niin sit sattuu, et kaks yksinäist tollai ku on, et treffaa toises sitte, että pidetää seuraa.” Eläkeläisnaisten keskuudessa solidaarisuus oli korkealla tasolla. Noora kuvaa asiaa seuraavasti: ”Se on sitä, mikskä sitä nyt täällä päi sanotaa, naapuriapua tai sitä, et ei aina tarvi heti Sampolan lämpöö [huoltoyhtiö] soittaa, jos jotakin on. Helppaa sit jos pystyy.”

Yhteiskunnan, asuinalueen ja oman elämän muutokset pakottavat eläkeläisnaiset sopeutumaan uuteen tilanteeseen. Ystävien vertaistuen ja tuttavien välisen seurallisuuden avulla arki on

helpompi rakentaa mielekkääksi. Sampolan eläkeläisnaiset olivat myös hyvin aktiivisia täyttämään asuinalueen toiminnallista vajetta järjestämällä erilaisia kerhoja ja tapahtumia. Yhteiskunnan rakenteellisten muutosten seurausten, kuten palveluiden vähenemisen, edessä eläkeläisnaiset kuitenkin kokivat voimattomuutta.

Hilda: Eei. Emmää voi tehd mittää [palveluiden vähenemiseen]. Se on päättäjät. Emmää voi tehd. No semmä muista ku tuo apteekki meinas lähtee vuosia siten. Ni me kyl olimme täällä hyvi aktiivisia, ku haettiin kauheet adressit. Haettiin satoja ihmisiä siin adressis. Se ei lähteny sit. Saimme pitää apteekin, ku porukka oli hyvin aktiivinen. Se on sit vieläki meil tuo apteekki tossa. Täs oliin tuvalla enimmäksee ja tuol ympäristö. Lähiötyöntekijä oli tääl hyvin aktiivinen siin kans.

Asiaa selvittää vielä lähiötyöntekijä (mies n. 50 v):

Joo. Semmonen siinä kävi. Se [adressi] annettiin siten kaupunginhallitukselle, kato kaupunginhallitus oli päättämäs siitä, niin ne sit torppas sillo sen. Sit se lähitkin toi Vanhanköiviston apteekki. Että kyllä se oli ihan selvää, että joku apteekki lähtee, mut se sit vaihtu.

AW: On kyllä mielenkiintoinen tapaus.

Joo se on kyllä klassinen. Sitä ennen oli kyllä liike sen ottoautomaatin pitämiseks, mut siinä oton pää ei kääntynyt. Sehän on kato semmonen voittoa tuottava yritys, pankkien yhteenliittymä. Siinä ei ollu demo-käyttöä sillä tavalla.

Tilan identiteetti rakentuu sosiaalisessa dialektiikassa: ylhäältä tilan institutionaalisen hallinnan ja alhaalta paikkaan identifioitumisen sekä myös vastarinnan kautta (Paasi 2003, 476). Yleensä ihmisten on kuitenkin sopeuduttava yhteiskunnan muutoksiin. Toinen vaihtoehto on käydä vastarintaan muutoksia vastaan. Apteekin tapauksessa sampolalaiset saivat torjuntavoiton, vaikka yleistä kehityssuuntausta ei pysäytetty. Erilaiset kohtaamispaikat, kuten Sampolassa asukastupa, ovat tärkeitä yhteenliittymisen kannalta. Näissä paikoissa ihmiset voivat alkaa kollektiivisesti neuvotella uusiksi tilan sosiaalista järjestystä, ja siten niistä voi muodostua representaation tiloja, joissa toiminta voi kanavoitua esimerkiksi vastarintana institutionaaliseen hallintaan. Vaikka Sampolan eläkeläisnaisten tilalliset käytännöt muotoutuvat sosiaalis-tilallisten rakenteiden puitteissa, ovat ne kuitenkin luovia muodostaessaan omaa elämäänsä mieluisaksi rajallisista resursseista huolimatta. Näin arjen tilallisissa käytännöissä eläkeläisnaiset myös tuottavat asuinalueitaan.

Erilaisuuden kohtaamisia

Asuinalueella liikkuaan eläkeläisnaiset kohtavat myös muita alueen asukkaita. Kyse ei suinkaan ole vain tuttavien tapaamisesta vaan myös erilaisuuden kohtaamisesta. Kohdatessaan muita ihmiset rakentavat omaa identiteettiään sekä käsitystään asuinalueesta. Käsitteet muista tilankäyttäjistä kuitenkin vaihtelevat kokijasta riippuen. Haastatteluissa eläkeläisnaiset kertoivat ongelmallisista kohtaamisista erityisesti nuorisoon ja juopottelijoiden kanssa. Maahanmuuttajista ei koettu harmia, ja myös asukastuvalla kävi jonkin verran venäjänkielisiä ihmisiä. Ongelmalliset kohtaamiset merkityksellistettiin juopottelijoiden osalta alueen keskeiseen puistoon, joka sijaitsee aivan palvelukeskuksen vieressä. Nuorisoon osalta eläkeläisnaisille ongelmallinen tila oli palvelukeskuksen aula, jonne nuorisolla oli tapana kokoontua koulun päätyttyä. Aulasta mennään sisään myös asukastupaan, joten kohtaamiset olivat väistämättömiä. Seuraavassa ote havaintopäiväkirjasta:

Noin kahden aikaa palvelukeskuksen aulassa alkoi parveilla nuorisoa iältään noin 10–16-vuotiaita. Nuoret painivat asukastuvan ikkunaa vasten ja paukuttelivat pahvilaatikoita. Yksi nainen kertoi, että hänen rollaattoristaan oli puhkaistu kumit kaksi kertaa. Kun asukastupa meni kolmen aikaan kiinni, lähdin kahden naisen kanssa samaa matkaa. Toinen tädeistä paimensi lapsia, ja he kyllä kuuntelivat ja puhuttelivat kunnioituksella takaisin. Naiset poimivat nuorten roskat samalla kun lähtivät pois. Toinen naisista kertoi säilyttävänsä rollaattoriaan kaupan tiloissa, koska palvelukeskuksen aulassa se ei säily ehjänä.

Asukastuvalla kokoontuvat eläkeläisnaiset ja palvelukeskuksen aulassa kokoontuvat nuoret kohtasivat toisensa lähes päivittäin. Haastattelemani naiset puhuivat nuorisosta välittävään sävyyn, mutta toivat esiin roskaamisen ja ilkeiden. Osaa eläkeläisnaisista nuorten äänekäs ja ilkeiden käytös pelotti. Toiset taas olivat oppineet käsittelemään nuorisoa.

AW: Onko se [nuorisoon kohtaaminen] sinun mielestä paljo omaa suhtautumisesta kiinni?

Hilda: On. Vanhemmat ihmiset ei tykkää nuoremmita, nuoremmit ei tykkää... [tauko] Me kaikki tykkää toine toisistamme, mut se tuntuu ain vaikeelt ymmärtää toise ajatusmaailmaa kun ikää on monta kymment vuot välii. Heh. Jooh. Mää ymmärrä senki. Mää ole nuoren ollu iha samallinen, mut nyt tuntuu ettei millää muistais ja ymmärtäis näit. Ja nuoret ajattelee, että voi kauheet noit mummui ja pappoi mitä ne toheltaa. Se menee näi. Täytyy yrittää ymmärtää. Kyllä mää muista itteni. Nii ne näkee itensä joskus tulevaisuudes iha samallaise-

na ku me nyt. Niinhän se maailma pyörii.

Erilaisuuden ymmärtäminen on vaikeaa, kun kulttuurinen kieli on suuri. Luokiteltaessa toisten tilankäyttäjät ei-toivotuiksi, oikeutetaan omaa tilallista olemista. Näin ollen nuorisoon tilankäyttäjistä puhuminen lisää yhteenkuuluvuutta eläkeläisnaisten keskuudessa. Heidän suhtautumisensa nuorisoon on siis paradoksinen – heille toivotaan kaikkea hyvää, mutta heitä ei haluta arjessa kohdata. Jokapäiväiset erilaisuuden kohtaamiset voivat kuitenkin olla kasvattavia niin nuorisolle kuin ikääntyneimmillekin (esim. Sennett 1970). Nuorisoon porukointi kauppaeskuksissa on hyvin yleinen ilmiö (esim. Tani 2011), sillä myös nuorisoon etsii kaupungista vapaampia tiloja seuralisuudelleen. Näin ilmiötä kuvaa sitä pitkään sivusta seurannut lähiötyöntekijä:

Niin ja toiset tekee ihan turhan numeron [nuorisosta]. Et jos haluu hakauksee jonku tahon kanssa niin kyllä sekini onnistuu varmasti. Mutta että ne nuoret on siinä ollu aina. Ne on sellasta, siinä on varmaa jo toistakin sukupolvea menossa, niin ne on sellasia nuoria, siis onhan Sampolassa nuorisotila, mutta nämä nuoret kokee tammosen ostarin sen siinä suihkulähteellä olon vapaammaks. Siinä ei oo ketään ohjaamas heitä ja he saa sitten olla siinä. Ainut mikä heitä ohjailee siinä on vaa vartija joka pölähtää paikalle ja sillai. Tää on niinku sillai, heille on kehittyne sellane kulttuuri siihe. Sitä paitsi jos tarkastellaa tommosii ostoskeskuksii tai kaupan tienoita yleensä, niin kyllä siellä aina nuoria on niissä. Ne vaan vetää puoleensa ja sillai et...

Lähiötyöntekijän mainitsema suihkulähte purettiin eläkeläisnaisten painostuksesta vuoden 2014 keväällä, mikä teki nuorisoon oleskelun palvelukeskuksen aulassa entistä vaikeammaksi. Samaa menetelmää oli käytetty aiemmin alueen keskeisen puiston siivoamiseen juopottelijoista. Puiston puskat oli leikattu mataliksi, mikä taas vähensi juopottelijoiden yksityisyyttä. Puistossa saattoi toisinaan edelleen nähdä juopottelijoita. ”Ne ilmestyy jostai. Kato siin o mukava paistatel päivää, mut ei ihmiset siit tykkää”, kertoo Leila. Viime vuosina juopottelijoiden arvioitiin reilusti vähentyneen, ja kaksi haastateltavista arvioi, että he eivät olleet alueen asukkaita. Hyvin hoidettu puisto saattaakin vetää puoleensa myös lähi-alueiden asukkaita. Kaikki haastattelemani naiset kertoivat, ettei heillä ollut henkilökohtaisesti mitään ongelmia puistossa juopottelevien ihmisten kanssa. Eläkeläisnaiset kokivat juopottelijat pikemminkin maisemalliseksi harmiksi. Koska kumpikin käyttäjäryhmä viihtyy kesäisin puistossa, seuraa kamppailua moraalista oikeudesta puiston käyttöön.

AW: Pelottaako ne porukat?

Elli (n. 70 v): Minua ne ei pelota, mutta mä en koskaan oo ollu semmone et mä oon kaljaveikkojen kans ollu samoissa porukoissa. Mul vähä erilainen tää maailmankatsomus. Sanotaan nyt näin.

AW: Tuleeko niiden kans jotai ongelmii?

Elli: Ei. Eivät ne ainakaan minulle aiheuta mitään ongelmaa. Mutta se vaan, että jos he varaavat puistoista parhaat paikat niin se harmittaa sitten, että ku siellä ei voi sitten olla.

”Et mä tahdon ol semmone, et mä nään punasta ko mä nään pöhnäisen”, Beata toteaa. Näin ajattelivat myös muut eläkeläisnaiset. Timo Kopomaan (1997) mukaan juopottelijoiden näkeminen kaupunkitilassa ärsyttää, koska se kyseenalaistaa valtakulttuurin edustajien elämäntavan. Erilaisten osakulttuurien yhteentörmäysten vähentymisen on todettu lisäävän turvallisuutta, minkä vuoksi yhteisöllistä kontrollia saatetaan käyttää marginaalisia tilankäyttäjiä vastaan (mt., 200). Jos kuitenkin alueen sosiaalinen elämä käy hyvin yksipuoliseksi, saatetaan pieninkin erillisuus kokea harmiksi. Eläkeläisnaiset ovat määrittelleet vertaistensa kanssa alueen yhteiset ongelmat ja alkaneet puhdistaa aluetta nuorison ja juopottelijoiden ei-toivotuista tilankäytöistä.

Nuoret, juopottelijat ja eläkeläisnaiset etsivät yhtäläillä tilaa seurallisuudelleen. Ristiriitoja kuitenkin syntyy, kun poikkeavat tilalliset käytännöt kohtaavat. Kulttuurisen kuilun vuoksi kohtaamiset ovat ongelmallisia. Eläkeläisnaiset ovat omista kohtaamispaikoissaan kollektiivisesti neuvottelleet mieleisensä tilan sosiaalisen järjestyksen – he siis representoivat tilaa tavalla, joka poikkeaa nuorison tai juopottelijoiden käsityksestä. Eläkeläisnaisten representaation tila alkaa jokapäiväisissä tilallisissa käytännöissä vaikuttaa alueen katutasen elämään esimerkiksi nuorison saadessa häädöt kaupan edustalta tai juopottelijoiden siirtyessä pakoon paheksuvia katseita. Näin arjen eletyissä hetkissä eläkeläisnaiset kamppailevat alueen marginaalisia tilankäyttöjä sekä ulkopuolelta määriteltä ongelmakeskeistä tilan representaatiota vastaan. Sampola saa eläkeläisnaisten toiminnan kautta fyysisesti havaittavia muotoja, jolloin tila alkaa muuttua heidän näköisekseen. Ei siis ihme, että Sampola näyttäytyy vetovoimaisena eläkeläisten silmin – alueella on rauhallista, siistiä ja paljon harrastustoimintaa. Sampola näyttäytyykin katutasolta hyvin erilaiselta kuin ulkopäin määriteltynä.

Lopuksi

Suomen 1960–1970-luvun lähiöitä representoitiin aluksi positiivisen modernisaatiokehityksen valossa. Lähiöt kohtasivat kuitenkin pian niiden pystyttämisen jälkeen useita materiaalisia ja sosiaalisia ongelmia, jolloin keskustelu muuttui ongelmakeskeiseksi. Osaksi 1990-luvun laman seurauksena köyhyys keskittyi lähiöihin, joissa asuminen oli edullisempaa. Lapsiperheitä ”ongelmälähiöt” eivät enää vetäneet puoleensa. Vaikka lähiöiden kerrostalot näyttäisivätkin samoilta, on virhe samaistaa kaikkia toisiinsa. Erittäisesti kasvukeskuksissa monet lähiöt ovat kaupunkirakenteen laajetessa suhteellisesti lähentyneet keskustaa. Kaupungeissa joiden asukasluku ei kasva, syrjäiset lähiöt taas uhkaavat jäädä entistä pahemmin paitsioon. Useissa lähiöissä asuu kuitenkin edelleen tyytyväisiä asukkaita, jotka ovat niihin aikoinaan muuttaneet paremman kodin perässä. Sampolan tapauksessa väestö alkoi hiljalleen ikääntyä, koska lapset aikuistuvat ja muuttivat pois. Sosiaalisena tilana Sampola onkin kulkenut läpi työväen asuinalueen ja sosiaalisilla ongelmilla leimautumisen vaiheen ohi kohti ikääntynyttä asuinalueetta. Asuinalue näyttää vetävän puoleensa uutta vanhempaa väestöä, sillä sieltä saa helppohoitaisen kerrostaloasunnon kohtuullisen edullisesti. Lisäksi alueella asuu ennestään samanlaisia ihmisiä – rauhallisia ja aktiivisia eläkeläisiä.

Ulkopuolelta määritely ongelmakeskeinen tilan representaatio vastaa kuitenkin huonosti Sampolan tilallisia käytäntöjä ja asukkaiden elettyä kokemusta. Yhteiskunnan rakenteellisten ja oman elämän taloudellisten ja terveydellisten ehtojen puitteissa eläkeläisnaiset ovat luovasti jokapäiväiset tilalliset käytäntönsä tuottaakseen asuinalueestaan mieleistä. Sampolan eläkeläisnaiset ovat järjestäneet alueelle runsaasti heidän elämänsä tukevia toimintoja. Erilaisilla kohtaamispaikoilla ja tapahtumilla on ollut tärkeä merkitys yhteenkuuluvuuden vahvistamisessa. Eläkeläisten rooli asuinalueen sosiaalisen elämän järjestämisestä on kasvanut heidän osuutensa lisääntymisen ja aktiivisen toiminnan kautta. Tämän seurauksena heistä on tullut voimakas taho alueen hyväksyttävien tilallisten käytäntöjen määrittelyssä. Vähemmistöön jäävien asukasryhmien oikeus tilaan on kuitenkin heikentynyt. Yhteisen ongelman määrittely taas on edelleen vahvistanut heitä kollektiivisena ryhmänä. Eläkeläis-

naisten muodostama representaation tila Sampolasta onkin hyvin erilainen kuin ulkopuolelta määritelty tilan representaatio. Tämä eläkeläisnaisten rauhallinen ja seurallinen representaation tila on alkanut vaikuttaa asuinalueen jokapäiväisiin tilallisiin käytäntöihin. Asuinalueen muutos alkaa ennen pitkään vaikuttaa kaupungin muiden ikääntyvien käsityksiin Sampolasta sekä ulkopuolisten määrittelemiin tilan representaatioihin. Näyttääkin siltä, että eläkeläisnaiset ovat tuottaneet Sampolasta symbolisesti pienen eläkeläiskylän kaupungin sisälle. Ihmisten jokapäiväisen elämän tilalliset käytännöt siis myös tuottavat tilaa – ei pelkästään institutionaalinen hallinta.

Sampola ikääntyneenä kerrostalolähiönä tuskin on poikkeus, vaan niitä lienee Suomessa useita ja väestön edelleen ikääntyessä niitä tulee vielä lisää. Vaikka ikääntyneiden alueellista keskittymistä ei nähtäisi kaupunkipolitiikassa ongelmaksi, on sillä monia alueellisia seurauksia. Tärkeä ikääntyneitä koskeva kysymys on lähiöiden palveluiden turvaaminen. Jos palveluita edelleen karsitaan, käy ikääntyneiden elämä alueella vaikeammaksi, mikä taas vaikeuttaa kotona jaksamista. Toisaalta taas ikääntyville suunnattuja palveluja olisi helpompi tarjota, mikäli asiakkaita olisi alueella runsaasti. Asuinalueen väestön homogeenisoituminen myös helpottaa vertaissuhteiden solmimista. Runsaat sosiaaliset verkostot auttavat ikääntyviä jaksamaan kotona, mutta näiden muodostumisessa on iso rooli erilaisilla asuinalueen seurallisilla tiloilla. Asukastupien ja muiden vastaavien kohtaamispaikkojen ta-

loudellisia vaikutuksia on kuitenkin vaikea arvioida, minkä vuoksi sellaisista halutaan säästöpainneiden alla luopua. Alueellisten julkisten palveluiden leikkaukset vaikeuttavat ikääntyvien kotona jaksamista, joka taas lisää kotipalveluiden ja muiden terveydenhoitokulujen kustannuksia.

Asuinalueen ikääntyminen vaikuttaa myös marginaaliin jääviin asukkaisiin: esimerkiksi lasten on vaikeampi löytää leikkikavereita ja äitien vertaista seuraa. Alueen hyväksyttävät tilalliset käytännöt saattavat käydä yksipuolisiksi, minkä ikääntyneet kokevat turvallisuustekijäksi, nuoremmat asukkaat taas tylsyydeksi. Katutason elämän hiljentyessä saatetaan pieninkin poikkeavuus kokea harmiksi. Kaupunkilaiset hakeutuvat asumaan vastaavassa elämäntilanteessa olevien ihmisten kanssa samoille alueille. Tämä tarkoittaa ikääntyvien hakeutumista ikääntyvien pariin ja lapsiperheiden muuttoa alueelta pois, mikä taas edelleen pelkistää asukasrakennetta. Kaupunkisuunnittelun ideaalina pidetty sosiaalisen sekoittuneisuuden tavoite onkin ristiriidassa ihmisten asumispreferenssien kanssa. Kaupunki ja yhteiskuntapolitiikan tasolla tulisivatkin varautua kaupunkien jakautumiseen eri ikäryhmien alueisiin. Kun väestö edelleen ikääntyy, aiheutuu kaupunkisuunnittelijoille jatkossakin päänvaivaa siitä, jos ihmisten toiminta vie eri suuntaan kuin kaupunkipolitiikka – niin kuin hyvin usein käy (ks. Lefebvre 1991/1974, 381–383).

Saapunut 25.7.2014

Hyväksytty 28.9.2014

KIRJALLISUUS

- Abbott, Andrew: Of Time and Space. Contemporary Relevance of the Chicago School. *Social Forces* 75 (1997): 4, 1149–1182.
- Ahola, Susanna & Bärlund, Paola & Piekkola, Elina: Peltosaaren kaupunginosa yhdyskuntasuunnittelun näkökulmasta. S. 76–94. Teoksessa Vaatovaara, Mari & Kortteinen, Matti & Ratvio, Rami (toim.): Miten kehittää lähiötä? Tapaustutkimus Riihimäen Peltosaaresta, metropolin laidalta. Suomen ympäristö 46/2009. Lahti: Asumisen ra- hoitus- ja kehittämisskeskus, 2009.
- Alasuutari, Pertti: Erinomaista rakas Watson. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki: Hanki ja jää, 1993.
- Anderson, Nels: Kulkumiehet. Hobojen elämää 20-luvun Amerikassa. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1988/1923.

- Burr, Vivien: Sosiaalipsykologisia ihmiskäsityksiä. Tampere: Vastapaino, 2004.
- Dhalmann, Hanna: Yhteisöllisyyttä ilman alueellista keskittymistä – venäläisten maahanmuuttajien toiveet asuinalueen etenestä koostumuksesta. *Terra* 122 (2010): 3, 125–135.
- Eskola, Jari: Triangulaation tulosta Suomeen. *Sociologia* 38 (2001): 2, 119.
- Gardiner, Michael E.: Critiques of Everyday Life. London & New York: Routledge, 2000.
- Giddens, Anthony: Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analysissä. Helsinki: Otava, 1984.
- Gottdiener, Mark: A Marx for Our Time: Henri Lefebvre and the Production of Space. *Sociological Theory* 11 (1993): 1, 129–134.

- Haarni, Ilka: Kolmas elämä. Aktiiviset eläkeläiset kaupungissa. Helsinki: Gaudeamus, 2010a.
- Haarni, Ilka: Eläkeikäisten kohtaamispaikat tekemisen ja tapaamisen yhteisinä. *Gerontologia* 24 (2010b): 1, 3–13.
- Hankonen, Johanna: Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta: suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuntoalueiden rakentumisessa 1960-luvulla. Helsinki: Otatieto & Gaudeamus, 1994.
- Harvey, David: *The Condition of Postmodernity. An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford: Blackwell, 1990.
- Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo: *Suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: WSOY, 2002.
- Junnto, Anneli: *Asuntokysymys Suomessa. Topeliuksesta tulopolitiikkaan. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja no 50*. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1990.
- Junnto, Anneli & Vilkkö, Anni: *Monta kotia. Suurten ikäluokkien asumishistoriat*. S. 115–144. Teoksessa Karisto, Antti (toim.): *Suuret ikäluokat*. Vastapaino, Tampere, 2005.
- Jylhä, Marja: *Elämän laatu vanhenemisen tutkimuksessa: jotain uutta, jotain vanhaa, jotain lainattua*. *Gerontologia* 20 (2006): 3, 138–146.
- Karisto, Antti & Konttinen, Riikka: *Kotiruokaa, kotikatua, kaukomatkailua. Tutkimus ikääntyvien elämäntyyleistä*. Helsinki: Palmenia-kustannus, 2004.
- Karisto, Antti & Martikainen, Pekka & Mäki, Netta & Rahkonen, Ossi: *Suuren muuton pyörteisissä: liikkuvuus ja liikkumattomuus*. S. 92–114. Teoksessa Karisto, Antti (toim.): *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino, 2005.
- Karisto, Antti: *Yksi piano vai kymmenen lehmää? Kirjoituksia arjen ilmiöistä*. Helsinki: Gaudeamus, 2010.
- Koivuniemi, Jussi: *Uudistumisen pakko. Porin rakennemuutos 1970–1990-luvuilla*. S. 95–112. Teoksessa Saloniemi, Antti (toim.): *Työ, tutkimus, Satakunta*. Pori: Tampereen yliopiston Porin yksikön julkaisuja, 2006.
- Kopomaa, Timo: *Tori, marginaali, haastava kaupunki. Tilatapauksia julkisten ulkotilojen käytöstä ja reummaisista käytännöistä*. Helsinki: SKS, 1997.
- Korhonen, Merja & Hietanen, Heidi & Lyyra, Tiina-Mari: *Iäkkäiden henkilöiden kokemuksia sosiaalisesta kanssakäymisestä kerhotoiminnassa*. *Gerontologia* 23 (2009): 4, 200–208.
- Kortteinen, Matti: *Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Helsinki: Otava, 1982.
- Kortteinen, Matti & Vaattovaara, Mari: *Onko osa Helsingistä alikehityksen kierteessä? Yhteiskuntapolitiikka* 65 (2000): 2, 115–124.
- Kortteinen, Matti & Tuominen, Martti & Vaattovaara, Mari: *Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. Yhdyskuntasuunnittelu* 70 (2005): 2, 121–131.
- Koskinen, Simo & Riihiaho, Sinikka: *Kolmasikä elämänvaiheena*. S. 45–62. Teoksessa Koskinen, Simo & Hakapää, Liisa & Maranen, Pirkko & Piekari, Jouni (toim.): *Kolmasikäisten elämää pohjoisissa kaupungeissa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2007.
- Laslett, Peter: *The Emergence of the Third Age*. *Ageing and Society* 7(1987): 2, 133–160.
- Lefebvre, Henri: *The Production of Space*. Oxford: Blackwell, 1991/1974.
- Lehtovuori, Panu & Neuvonen, Aleks: *Tulevaisuuden asumisen tilat ja muodot*. S. 166–187. Teoksessa Anderson, Leif C. & Hetemäki, Ilari & Mustonen, Riitta & Sihvola Ari (toim.): *Kaikki irti arjesta*. Helsinki: Gaudeamus, 2011.
- Massey, Doreen: *Samanaikainen tila*. Tampere: Vastapaino, 2008.
- Milligan, Christine & Bingley, Amanda & Gattrell, Anthony: *‘Heeling and Feeling’. The Place of Emotions in Later Life*. S. 49–62. Teoksessa Davidson, Joyce & Bondi, Liz & Smith, Mick (toim.): *Emotional Geographies*. Surrey: Ashgate, 2005.
- Mäenpää, Pasi: *Helsinki takaisin jaloilleen. Askelia toimivampaan kaupunkiin*. Helsinki: Gaudeamus, 2011.
- Määttänen, Pentti: *Semiotics of space: Peirce and Lefebvre*. *Semiotica. Journal of the International Association for Semiotic Studies* 166 (2007): 1–4, 453–461.
- Paasi, Anssi: *Europe as a Social Process and Discourse. Considerations of Place, Boundaries and Identity*. *European Urban and Regional Studies* 8 (2001): 7, 7–28.
- Paasi, Anssi: *Region and Place: Regional Identity in Question*. *Progress in Human Geography* 27 (2003): 4, 475–485.
- Paavola, Sami: *C. S. Peircen salapoliisimetodologian ja merkkiteorian relevanssi yhteiskuntatieteelle*. *Sociologia* 35 (1998): 4, 300–310.
- Piekkari, Jouni & Hakapää, Liisa: *Pohjoinen kaupunki kolmasikäisten elinympäristönä*. S. 135–187. Teoksessa Koskinen, Simo & Hakapää, Liisa & Maranen, Pirkko & Piekkari, Jouni (toim.): *Kolmasikäisten elämää pohjoisissa kaupungeissa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2007.
- Porin kaupungin tilastollinen vuosikirja 1972–2014. Pori: Porin kaupunki. www.pori.fi
- Rasinkangas, Jarkko: *Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 2013.
- Roivainen Irene: *Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktiona*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 1999.
- Rosendahl, Suvi: *Sampolan lehdistökuva. Porilaisen lähiön representaation rakentuminen Satakunnan Kansan kirjoittelussa 1972–2010. Pro gradu -tutkielma*. Turun yliopisto, 2013.
- Saarikangas, Kirsi: *Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia*. Helsinki: SKS, 2006.
- Schmid, Christian: *Henri Lefebvre’s Theory of the Production of Space. Towards a three-dimensional dialectic*. S. 27–45. Teoksessa Kanishka Gooewardena & Stefan Kipfer & Richard Milgrom

- & Christian Schmid (toim.): Space, Difference, Everyday Life. Reading Henri Lefebvre. London: Routledge, 2008.
- Semi, Jussi: Kaikille avoin, kaikille vapaa? Tilallisen ulossulkemisen kolme säiettä. Alue ja ympäristö 40 (2011): 2, 61–67.
- Sennett, Richard: Uses of Disorder. Personal Identity and City Life. New Haven: Yale University Press, 1970.
- Seppänen, Marjatta: Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille. Helsinki: Palmenia-kustannus, 2001.
- Simmel, Georg: Pieni sosiologia. Helsinki: Tutkijaliitto, 1999/1908.
- Soja, Edward W.: Thirdspace. Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places. Oxford: Blackwell UK, 1996.
- Tani, Sirpa: Oikeus oleskella? Hengailua kauppa-keskuksen näkyvillä ja näkymättömillä rajoilla. Alue ja ympäristö 40 (2011): 2, 3–16.
- Tilastokeskus: Ennuste 65 vuotta täyttäneiden määrästä pienenee hieman. Tilastokeskus, 2012. http://www.stat.fi/til/vaenn/2012/vaenn_2012_2012-09-28_tie_001_fi.html (luettu 8.4.2013)
- Tilastokeskus: Väestötalustalustietopalvelu: Elinkeinorakenne ja työssäkäynti [tietokanta]. Tilastokeskus, 2013. http://www.stat.fi/tup/vaesto_tyossakaynti/
- Urry, John: Consuming Places. London: Routledge, 1995.
- Urry, John: The Sociology of Space and Place. S. 3–15. Teoksessa Blau, Judith R. (toim.): The Blackwell Companion to Sociology. Oxford: Blackwell, 2001.
- Vasanen, Antti: Asuinpaikkana kaupungin keskusta. Asumispreferenssit ja asumisviihtyvyys Turun keskustassa. Yhdyskuntasuunnittelu 48 (2010): 1, 6–23.
- Vilkama, Katja: Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muutoliike pääkaupunkiseudulla. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 2011.
- Vilkko, Anni: Koti vanhetessa. S. 201–236. Teoksessa Vilkko, Anni & Suikkanen, Asko & Järvinen-Tassopoulos, Johanna (toim.): Kotia paikantamassa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 2010.
- Villanen, Sampo & Ilmonen, Mervi: Henri Lefebvren keskeisiä käsitteitä. Yhdyskuntasuunnittelu 40 (2002): 3–4, 38–39.
- Vuolteenaho, Jani: Työn lopun kaupunki. Arjen maantiede, työttömyys ja kulttuurinen muutos. Oulu: Nordia Geographical publications, 2001.
- Wacquant, Loïc: Territorial Stigmatization in the Age of Advanced Marginality. Thesis Eleven 91(2007): 1, 66–77.
- Wallerstein, Immanuel: The Uncertainties of Knowledge. Philadelphia: Temple University Press, 2004.

SUMMARY

Antti Wallin: The ageing high-rise suburb and its pensioner women (Ikääntyvä kerrostalolähiö ja sen eläkeläisnaiset)

The Finnish population is rapidly ageing, but within cities this development is progressing unevenly. Large numbers of older people live in 1970s high-rise suburbs, where the main concern has been with deprivation and ethnic segregation. The geographical concentration of older people in these areas has received only scant attention. Older people in Finland are fairly active in the urban space and therefore contribute to its social production.

This study is focused on the ageing high-rise suburb of Sampola in Pori. Drawing on concepts from Henri Lefebvre's theory of the production of space, I am interested to study how the suburb is ageing and how

its space is produced by pensioner women in their daily lives. I approach the subject by abductively combining various materials. Although many high-rise suburbs in Finland are stigmatised with a problematic identity, this does not always resonate with residents' everyday experiences. Neighbourhoods are also produced in residents' everyday spatial practices – not only by means of institutional control. The older women in this article were active subjects in producing their neighbourhood both by marginalising other residents and by organising collective activities. Residents' social activities can also affect the whole social order of neighbourhoods.

Keywords: older people, ageing, urban space, Lefebvre, high-rise suburb.